תלמוד ירושלמי · מפרשים · תוספות הרי״ד על תלמוד ירושלמי · סדר נזיקין

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי בבא קמא

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי בבא קמא

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-הריד-על-תלמוד-ירושלמי-בבא-קמא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 5
פרק ב 7
הלכה ב 7
פרק ג 7
הלכה א 7
הלכה ב 8
פרק ד 8
הלכה א 8
הלכה ד 10
פרק ה 11
הלכה ז 11
פרק ז 12
הלכה ג 12
הלכה ד 13
פרק י 13
הלכה א 13

פרק א

הלכה א

תני ר"ח כו' ע"י הירושלמי יאיר עינינו בע"ה בסוגית הבבלי דף ט' ע"ב דגרסינן ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור. וקשה מאוד היכן מצינו בכל התורה כולה לשון כזה לשון כיצד דמאי קשה לו דקאמר כיצד הא כפשוטה ניחא כל שחייבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו ומאי חסר לנו דשאל כיצד עד דמוקי בשמסרן לתרש. ומאי שייך חשו"ק הכא. אבל ע"פ הירושלמי ניחא שפיר דהנה לכאורה קשה לשון המשנה דקתני כל שחייבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו למה נקט לשון הכשרתי הול"ל כל שחייבתי בשמירתו חייבתי בנזקו אלא ע"כ דקמ"ל הילכתא בזה והיא דלשון הכשר נזקן נקרא נזקי ממון לאפוקי נזקי גוף. כדאיתא בירושלמי כו"כ פעמים דקרי נזקי ממון הכשר נזקין. ונזקי גוף נקרא נזקי גופו. ע"כ נקט התנא הכשרתי את נזקו דהוא נזקי ממון לאפוקי נזקי גופו. ע"ז קאמר התנא כל שחייבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד ר"ל כיצד משכח"ל דדבר שחייב בשמירתו אינו חייב אלא על נזקי ממון בהכשר נזקין ולא על נזקי גוף הא בארבעה אבות איכא שור ובור ושן והבער ובכולן חייב שמירתו בין בקרן ושן ורגל ובור בין בהבער דהוא נזקי גוף דאשו משום חציו דחייב בד' דברים. ולמה נקט התנא רק הכשר נזקין דהוא שמירה על שור ובור ולא שמירה של נזקי גוף. ע"ז מפרש כיצד משכח"ל דחייב בנזקי ממון בחיוב שמירה ולא בנזקי גוף ע"ז מפרש שור ובור שמסרן לחשו"ק חייב משא"כ באש משום דצבתא דחרש קגרים. ע"כ משכח"ל דחייב על הכשר נזקין ולא על נזקי גוף דאש משכח"ל ע"י מסירת חשו"ק. ואפילו למ"ד דאשו משום ממונו נמי ממעט אש מתיבת הכשר נזקין דהא בשור ובור לעולם לא הוי אלא הכשר נזקין דאפילו המעמיד בהמות חבירו על קמת חבירו נמי אינו חייב מטעם אש. ולא הוי נזקי גופו משא"כ באב נזקין דאש משכח"ל נזקי גופו בהניח אש על גבי כלי של חבירו או על גופו עיי' בתוס' ז"ל דף נ"ו ע"ב ד"ה מעמיד לפיכך נקרא האב דאש לא הכשר נזקין לבד אלא נזקי גופו ג"כ כדאיתא בדף כ"ב ע"ב עיי"ש וע"כ נקט התנא הכשר נזקין לומר לך דמשכח"ל דחיוב שמירה אינו חייב בתשלומין רק בשור ובור דהוי רק הכשר נזקין משא"כ באש דהוי נזקי גופו ג"כ וכיצד משכח"ל ומסיק דמסר לחרש ושו"ק:

הלכה ב

בשאמר לו לסוד אח הבית הזה כו'. הפ"מ ז"ל ומהרא"פ ז"ל מפרשין דמיירי במכר לו הבור. וקשה להבין א"כ מאי קמ"ל בסיוד כיון דשלו הוא פשיטא דהוא חייב ועוד למה נקט סוד את הבית ולא נקט סוד את הבור. ע"כ נראה לפענ"ד כמו דמבואר בפנים ולזה צריך להא דר"א דשמירת נזקין כשמירת קנין. והנה בבבלי דף נ"א ע"ב גרסינן גבי ב' שותפין דמשימסור לו דליו חייב השני. ואח"כ גרסינן אמר ר"א המוכר בור לחבירו כיון שמסר לו דלי' קנה. ולכאורה נראה דזהו ג"כ כשיטת הירושלמי. אבל ז"א דהא מסקינן דלא מהני מסירת דליו אלא במקום אמירת חזק וקני. ומסירת דליו גבי שמירת נזקין לא מהני אלא דווקא בשותפין כדכ' הרמ"ה ז"ל מובא בשטמ"ק ז"ל. ומכאן מוכח כשיטתו ז"ל דהא משמע בירושלמי בסוגיא דידן דאי סייד לא הוי קנין לא מחייב גם בשמירת נזקי'. וכיון דמסירת דליו לא הוי קנין לא מחייב בשמירת נזקי' באינש אחריני אלא דווקא גבי שותפין ודוק:

ולמה תני נוהגין הן ברשות הניזק והמזיק אלא זה ש"ח והשואל כו' עי"ז יש להבין מה דגרסינן בבבלי דף יג ע"ב דר"א אמר פטור על השן ועל הרגל וה"ק חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק נמי פטור. וכשהזיק חב המזיק לאתוי קרן פי' דהאי ורשות הניזק והמזיק קאי לפניו ולאחריו דחוץ מרשות המיוחדת למזיק פטור ורשות הנזק והמזיק נמי פטור. ומ"מ רשות הניזק והמזיק כשהזיק חב המזיק בקרן. וע"ז פריך הניחא לשמואל אלא לרב מאי קמ"ל בזה דבקרן חייב ברשות הניזק והמזיק. ע"ז משני דקמ"ל בזה בשו"ח והשואל דהוי רשות הניזק והמזיק דלשניהם יש רשות להכנסת שוורים וחייב בקרן [דאל"כ קשה מאי בעי שו"ח והשואל הכא מאי סמיכות הפרשה למשנה הזאת כשהזיק חב המזיק] וקמ"ל הרבותא דבאזקי' תורא דמשאיל לתורא דשואל חייב דהא הי' הקס"ד בזה דנהי דלא קיבל שמירת נזקי' היינו נזקין דעלמא אבל אנזקין לתורא דשואל גופי' ס"ד דקיבל ולפטר קמ"ל. כדאיתא בתוס' ז"ל דף י"ד ד"ה ולא. אך לכאורה קשה למה פסיקא לי' דשן ורגל פטור ברשות הניזק והמזיק. והא דתני דכשהזיק חב המזיק ברשות הניזק והמזיק לא משכח"ל אלא לשמואל בקרן. ולרב דלא הוי חידוש בקרן גרידא הוי חידוש בקרן דשו"ת והשואל. הא בשו"ת ושואל חייב גם בשן ורגל דהא לשיטת רש"י ז"ל בדף י"ד ע"א דבמיוחד לחד לפירות ולזה ולזה לשוורים הו"ל גבי שן ורגל חצר הניזק ולקרן ר"ה א"כ בשו"ח ושואל דהוי ג"כ לזה ולזה לשוורים ולפירות לחד. א"כ יתחייב נמי בשן ורגל כמו קרן דהא לא קבל עליו שמירת נזקי'. אכן נראה לפענ"ד לתרץ דהנה התוס' ז"ל ד"ה לא מקשים על שיטת רש"י ז"ל דהא מוכח לעיל דאזלינן בתר

היחוד דשוורים. ומתרץ בשטמ"ק ז"ל בשם הרא"ש ז"ל דיש לחלק דלעיל מיירי במיוחדת לשניהם לפירות ולשוורים. אבל הכא דמיוחדת לחד לפירות אע"פ דמיוחדת לשניהם לשוורים חשיבי חצר הניזק עכ"ל ז"ל קשה לי ע"ז עפ"מ שמבואר שיטת הרשב"ם ז"ל במס' ב"ב דף פ"ה דחצר דהנפקד שהחפץ מונח בו הוי ברשות המפקיד להשתמשת והק' המהר"ת ז"ל היכי דאינו מיחד לו מקום מאי איכא למימר. ותירץ הקצוה"ח ז"ל סי' קפ"ט דכיון דמעיקרא הכי אושלי' לכל דוכתי' שיהא מונח שם החפץ יהא ההשתמשת שלו. וכה"ג אמרינן בפ' השואל בשואל גרגותני והיא מקום לחפור בור דכרי לי' בכל מקום שירצה עכ"ל ז"ל וכן הוא שיטת רש"י ז"ל במס' ב"ק דף מ"ח ע"א ד"ה הויא בריש העמוד עיי"ש מפורש. ולפ"ז קשה לי מאוד דא"כ אמאי ולענין שן ורגל הוי חצר הניזק הא כיון שיש רשות לשורו לילך בחצר א"כ כ"מ שילך בדרך הילוכו הוי המקום ההוא חצירו ומושאל לו גוף החצר האיך הוי חצר הניזק הא הוי ג"כ חצר המזיק לתשמישו של הילוך השור אלא ע"כ דשיטת רש"י ז"ל היא כמו שתירץ תלמידו הר' ישראל ז"ל מובא בשומ"ק ז"ל דהא דקאמרינן לא לזה ולא לזה לפירות אלא לחד לזה ולזה לשוורים מיירי שלקח שניהם חצר אחד על אופן זה דלאחד יש ב' תשמישין בין לפירות בין לשוורים ולאחד תשמיש אחד אך לשוורים וכשישתמש זה בפירות בהחצר אין רשות להכניס שוורים אך בעת שלא יהי' פירות יכול להכניס שוורים ע"כ אם הכניס זה שוורים בשעה שהחצר הוא בפירות אז הוי חצר הניזק אבל כשאין פירות בחצר רק שוורים יש לו רשות. להכניס שוורים וע"כ הוי קרן בר"ה. משא"כ בשו"ח והשואל דקיבל לרשותו הבהמה אע"ג דלא קיבל עליו שמירת נזקי' מ"מ הא קני המשאיל והמפקיד את גוף החצר ואפילו כשמיוחד לפירות אך להניזק בלבד מ"מ לא הוי חצר הניזק לבד ז"א דהא מושאל להמשאיל על שורו ואפילו כשהחצר מלא פירות של הניזק השואל מ"מ כ"ז שלא החזיר לו השומר שקיבל על שמירת גופו את השור להמשאיל ולהמפקיד הרי היא ברשותי עד שעה שמחזירו לבעלים. וא"כ יש רשות לשורו דמשאיל לילך בחצר דשואל ושומר. וא"כ אפילו במיוחד לפירות דניזק מ"מ לא הוי חצר הניזק אלא חצר השותפים רשות הניזק והמזיק ופטור על השן ועל הרגל א"כ כשהזיק ברגלו דרך הילוכו פשיטא דפטור. וכן פטור על השן משום דהוי רשות הניזק והמזיק ואינו חייב אלא בקרן לבד ודוק:
סליק פירקא קמא בס"ד

פרק ב

הלכה ב

ואינו כעושה בור במקום אחד ומזיק במקום אחר עיי' בפנים ומהאי סוגיא ראי' גדולה לשיטת רש"י ז"ל דף י"ט ע"ב דר"ה לא מתוקמא אמתניתין דמיירי בדאדי' אדויי דהוי צרורות דאפילו קשרו אדם נמי לא משלם אלא ח"נ בעל תרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו והק' התוס' ז"ל מ"מ לחייב משום אשו דהוי כאבנו וסכינו ומשאו שהניחה בראש גגו ונפלו ברוח מצוי' והזיקו בהדי דאזלי דהאי תרנגול הוי כרוח מצוי' מדפריך אי לא אצנעי' פושע הוא עכ"ל ז"ל ומהאי ירושלמי מוכח בפירוש דלא הוי משום אשו וע"כ דלא הוי תרנגול כרוח מצוי'. ואם קשרו אחר צ"ע האיך הוא הדין. לשיטת הירושלמי לשיטת רש"י ז"ל די"ל דה"ה קשרו אחר חייב האחר נ"ש או דילמא כיון דיש להתרנגול בעלים מוטל חצי נזק על הבעל התרנגול לשיטת רש"י ז"ל בדף י"ט הנ"ל דבקשרו אדם חייב הקושר דקנייי' בהגבה עיי"ש. ולפ"ז בתרנגול דלא קנה התרנגול פטור מן חלק התרנגול ועיי' בתוס' ז"ל שחולקין על רש"י ז"ל דלא בעינן הגבה שיהא שלו דווקא. דכל תקלה שהניח חייב משום בור אע"ג דלא זכה בה עכ"ל ז"ל עיי"ש. ואולי מהאי ירושלמי מוכח דבעינן שיזכה בה. ולפיכך לא קאמר ר"ה בירושלמי כמו בש"ס דילן דבקשרו אדם חייב משום דהי' משמע דהקושר חייב לגמרי. ובאמת פטור מחלק הבור של התרנגול משום דלא קנה את התרנגול בהקשירה וצ"ע בזה:

פרק ג

הלכה א

הניח חביות בר"ה ובא אחר והניח אחרת סמוכה לה עיי"ש בפנים שמבואר בע"ה הפי' האמיתי ועיין בתשובת הרא"ש ז"ל כלל ק"א ה"ג דמביא האי דינא ממש ומעשה כזו בר"ה כמו הכא. ופסק כן להלכה דאם הי' לו דבר אחר לסמוך ולא סמך חייב כמו דהו"ל לשמטו ולא שמטו. וממילא אם לא אפשר לסמוך בדבר אחר פטור. ומותר לו לשמוט אע"פ שעי"ז יתגלגל החבית ויעשה בור מ"מ מותר כההיא ירושלמי דידן. ובתו"מ סי' שפ"ג ס"ב מובא בהגה הדין הזה בקיצור עיי"ש:

הניח חבית בר"ה צריך לציין בעין משפט חו"מ סי' שפ"ג ס"ב בהגה כי מקורו הוא כאן.

ועיין בש"ך צ"ל חו"מ סי' קס"ג ס"ק י"ח מביא דין כזה בשם תשובת מהריב"ל צ"ל:

הלכה ב

ולמה פטור בשעת נפילה שכן אדם מפקיר נזקיו בר"ה עיין בפנים בדברינו ומזה מובן הא דכתב המלחמות להרמב"ן ז"ל דאין הפי' כבעה"מ ז"ל דהא דקאמר ר"י במתכוין חייב באיני מתכוין פטור כולל ב' כונות במתכוין להזיק אשעת נפילה ובמתכוין לזכות בחרסי' אלאחר נפילה ז"א דאין סברא שיכלול ב' כונות אלא ע"כ כונה אחת לזכות בחרסי' עיי"ש ובאמת צ"ב כיון דנחלקו בין בשעת נפילה ובין לאחר נפילה אין סברא למימר דקאי רק על חדא לאחר נפילה וכ"כ הנומ"י ז"ל דע"כ דקאי דברי ר"י במתכוין חייב על שניהן על שעת נפילה ועל לאחר נפילה אבל לפי הירושלמי הזה כאשר ביארנו בפנים עולה שפיר נכון דהת"ק ס"ל דנתקל פושע היא כדכתב הנומ"י ז"ל דהי' לו להשמר מן האונס ור"י ס"ל דאינו פושע דלא הי' לו להזהר את כדו מן האונס כיון דבשעת אונס איני שלו ולפיכך לא הביא הרמב"ם ז"ל כלל הא דמתכוין להזיק כלל אע"ג דפסק כר"י כמו שכתב הרמב"ן ז"ל במלחמות הנ"ל דגם הרמב"ם ז"ל לא הביא כלל הא דבמתכוין להזיק כלל אך מתכוין לזכות בחרסי' ולפי הירושלמי הזה מבואר היטב בע"ה:

ר"ז יר' לא תריהון אמרין מודה ר"י לחכמים במפקיר שורו שנגח בר"ה עיין במה"פ ז"ל שתמה הא אנן קי"ל נגח ואח"כ הפקיר פטור והוא ברייתא דדברי ר' יהודא גופיה אבל לפי דברינו דמבואר בפנים ניחא שפיר בע"ה:

פרק ד

הלכה א

א"ר ינאי בא עליו ר"מ משני צדדין כו' עיין בפנים שמבואר היטב בע"ה. והנה הרמב"ן ז"ל במלחמות בר"פ ד' מביא האי ירושלמי לחזק דבריו כנגד בעה"מ ז"ל דהבעה"מ ז"ל מפרש ראשון ראשון נשכר מיבעיא ליה משום דגבה משאר נכסים אבל לא מגופו דגוף השור משועבד לניזק האחרון משום דא"ל אי גבך הוי לא מינך הוי גבי ליה והק' הרמב"ן ז"ל הא שור תם הוי אפותקא מפורש דאינו גובה משאר נכסים. ומפרש דראשון ראשון נשכר הוא מהשור. תם גופה דמשועבד לראשון ומביא ראיה מהאי ירושלמי ומפרש הכי דפריך הגמ' ולא כן אמר ר"א שמירת נזקין כשמירת קנין פי' דתקנו משיכה בשומרין כמו בלקוחות וא"כ פטור ניזק הראשון משמירת השור ולמה שייך להאחרון. ומשני ר' יודן נמסר לו לנזקיו ואינו אלא כמשכון בידו. והוא כאוקימתא בבבלי שקדם ניזק ותפסו ונעשה עליו שומר שכר לנזקין. ע"כ מוכח מהירושלמי הזה דאם לא הי' ניזק הראשון שומר עליו לא הי' שייך השור לניזק האחרון. בשלמא בבבלי יש לפרש כהבעה"מ ז"ל

דקושית הגמ' ראשון ראשון נשכר מבע"ל דיגבה משאר נכסים אבל גוף השור שייך לניזק האחרון ע"כ משני שקדם ניזק ותפסו ונעשה עליו כשומר שכר לנזקין ע"כ הפסיד הניזק הראשון גביתו משאר נכסים אבל הירושלמי ליכא לפרש כן דהא פריך הגמ' כל עיקר למה שייך השור להאחרון. בשלמא בבבלי י"ל כהבעה"מ ז"ל דפריך כל עיקר למה מפסיד הניזק הראשון. מלגבות משאר נכסים. אבל בירושלמי פריך כל עיקר למה שייך השור להניזק האחרון:

והנה לפי דברינו ולפי הגי' בירושלמי שלפנינו אין מכאן סתירה להבעה"מ ז"ל דבזה נחלקו ר"מ ור"י אליבא דר' ינאי דלר"מ לגוביינא אבל לר"י לא הוי אך כמשכון בידו ובידו לסלוקי. והא דקאמר הגמ' מ"ב ואמר ר"י הקדש ביניהן ולא קאמר דנפ"מ אם יכול לסלקו בזוזי היא כעין דאיתא בש"ס דילן דף ל"ג ע"א בפלוגתא דר"י ור"ע ר"י סבר בע"ת הוא וזוזי הוא דמסיק להו ור"ע סבר תורא דשותפי היא מ"ב הקדישו ניזק א"ב ואיתא בתוס' ז"ל ה"ה דהמו"ל דלמר יכול לסלקו בזיזי ולמר א"י אלא דלא נקט לכל הנ"מ. ובזה מובן הא דאיתא בש"ס דילן כגון שתפסו ניזק לגבות הימנו ונעשה עליו כש"ש לנזקין ולכאורה תיבת לגבות ממנו מיותר והול"ל כגון שתפסו ניזק כדאיתא דף מ' ע"ב כגון דאקדים ב"ד ותפסי' וכן בסוגיא דף ל"ה ול"ו גרסינן בשתפס ולא גרסינן לגבות הימנו. אבל לפי הירושלמי הזה מובן מאוד דקמ"ל דבתפסו ניזק לגבות הימנו ואפ"ה אינו שלו אלא הוי כש"ש משום דהוי כמלוה על המשכון כמו שכ' הפוסקים ז"ל משום דהמלוה על המשכון הוי ש"ש. והנה לפי' הרמב"ן ז"ל לא גרסינן אמר ליה ר' יודן תיבת ליה אלא אמר ר' יודן וגרסינן נמסרו ולא ומסרו ואינו אלא כמשכון תיבת ואינו אלא אין להם הבנה לפי זה והול"ל נמסרו לו לנזקיו וכמשכון בידו. אבל יש לכוין כמו בש"ס דילן שתפסו ניזק לגבות הימנו ונעשה עליו כש"ש לנזקין דקמ"ל בזה דאפילו בתפסו לגוביינא מ"מ לא הוי אלא כש"ש משום דהוי כמלוה על המשכון. וה"נ בירושלמי קמ"ל כזה אע"ג דנמסרו לו לנזקיו מ"מ אינו אלא כמשכון ומילתא אגב אורחה קמ"ל. אבל קשה מאוד לבאר ע"פ פירוש הרמב"ן ז"ל הא דלקמן עד סוף הסוגיא לפי פירוש הרמב"ן ז"ל. ולדברינו לפי שיטת בעה"מ ז"ל שלא יסתור מהירושלמי הזה נכון ומבואר לפענ"ד ומדויק תיבת תניהו לי ותניהו לי שאגבנו למה נקט לשון שאגבנו. ואחר כותבי זאת מצאתי המהרא"פ ז"ל שמפרש ג"כ א"ל ר' יודן הוא התנא ר' יהודא אבל לא הבנתי פירושו. ודברינו בע"ה מבוארין היטב:

הלכה ד

עד כדון שהיו ביד אפוטרופוס ומסרוה לבעלים כו' עיין בפנים ובזה מובן מאד כונת רש"י ז"ל בדף מ' ע"ב ד"ה רישא נמי רשות משנה כלומר חד תנא הוא ולתנא דרישא ס"ל נמי הך סיפא דרשות משנה ורישא מש"ה הרי הוא בחזקתו שאין כאן שינוי רשות שכ"מ שהולך שם בעליו עליו. וצ"ב מדוע לא פירש בהיפוך דתנא דסיפא ס"ל נמי הך דרישא ורישא מש"ה הוא בחזקתו שאין כאן שינוי רשות. ומדוע פירש דתנא דרישא ס"ל נמי הך סיפא. אבל לפי דברינו ניחא שפיר דהנה הי' מקום לפרש רישא נמי רשות משנה ורישא היינו טעמא משום דכ"מ שהולך כו' וע"כ בשביל זה משלם השואל חצי והבעלים חצי משום דהו' חיוב תשלומין של חצי נזק משום הבעלים וכשקובל עליו לשלם בעד הנגיחות סתמא ולא התנה בפירוש שהוא תם לא קבל עליו השואל החיובא שבשביל הבעלים דהא אי לא הבעלים לא הי' משלם אלא החצי דהא רשות משנה וכל חיובא בחצי נזק השני הוא משום בעלים וי"ל דכיון דרשות משנה וכ"מ שהולך שם בעליו עליו בשביל זה גופה הוי טעמא דרישא ונמצא דטעמא דרישא נמי הוא משום רשות משנה. ובאמת לפי השקלא וטריא בסוגיא תם הוי משתלם מגופו מעריקנא ליה לאגמא משמע דאיירי אפילו בהתנה בפירוש על תם ומיירי הברייתא על כל אופנים וע"כ פשוט בלא"ה דאינו משלם השואל רק חצי אפילו לא הי' רשות משנה. ע"כ פירש דהכונה הוא על התנא דהתנא דרישא יכול לסבור דרשות משנה בסיפא ולא התנא דסיפא סובר ברישא דרשות משנה ובשביל זה משלם זה מחצה וזה מחצה ז"א אלא דברישא בודאי א"צ לרשות משנה. ובזה מובן הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' נז"מ ה"ח וז"ל שאלו בחזקת תם ונמצא מועד אם ידע השואל שהוא נגחן הבעלים משלמין ח"נ שכ"מ שהוא הולך הרי שם בעליו עליו והשואל משלם ח"נ ואפילו הי' תם [כשעלה בדעתו] ח"נ תי' משלם שהרי ידע שהוא נגחן ואם לא ידע שהוא נגחן אין השואל חייב כלום והבעלים משלמין נ"ש עכ"ל ז"ל והק' הלח"מ ז"ל אמאי הוצרך רבינו ז"ל לתת טעם על חיובא דח"נ דבעלים משום דבכ"מ שהוא הולך שם בעלים עליו דזה הטעם לא הצריך ר"פ בגמ' רק על הא דתני דהזיק בבית שואל דתשלומיו הוא נ"ש והא רשות משנה ע"ז קאמר ר"פ דלא הוי רשות משנה משום דבכ"מ שהוא הולך הרי שם בעליו עליו אבל הא דהבעלים משלמין ח"נ בודאי דראוי לחייבם בח"נ מאחר דלשואל אין ראוי לחייבו אלא מה שהי' משלם כשהוא תם. וכתב הלח"מ ז"ל שיש לפרש דעת רבינו ז"ל ג"כ דכונתו ז"ל דלמה משלם נ"ש לא הוי ליה לשלם אלא ח"נ והח"נ ישלם השואל והבעלים לא ישלמו כלל משום דרשות משנה ע"ז כתב משום דבכ"מ שהולך כו' והם דברי ר"פ עיי"ש. ולכאורה

פשטת לשון הרמב"ם ז"ל משמע דזהו נתינת טעם על חיובא ח"נ דבעלים ביחוד ולא על עיקר החיוב של נ"ש כלל משום רשות משנה דאל"כ הי' לו למימר בסוף לבתר דמסיים והבעלים משלמין נ"ש משום דבכ"מ שהולך כו' אם זהו כל עיקר להורות שאינו פטור משום רשות משנה. ועוד הרי לשון הרמב"ם ז"ל שכתב ב' טעמים על חיובא של זה ושל זה. על חיובא דבעלים כתב הטעם משום דבכ"מ שהולך כו' ועל חיובא דהשואל כתב הטעם שאפילו הי' תם ח"נ הי' משלם משמע דכל עיקר משמע לן טעם החיוב של הבעלים ביחוד ולא על עיקר החיוב של נ"ש. ועוד דעיקר חסר מן הספר והול"ל בפירוש דלא הוי רשות משנה משום דבכ"מ שהולך משמע מזה דעיקר הטעם הוא על חיובא דבעלים. ולפי דברינו ניחא שפיר דאם שאלו סתם בחזקת תם כי סתם שורים בחזקת תמין הן עומדין אע"פ שהוא נגח ולא התנה כלום הי' החיוב על השואל לשלם הכל ע"כ כתב הרמב"ם ז"ל הטעם הזה כדי שיהא לפ"ז החיוב על הבעלים לשלם ח"נ על כל אופנים ופסק כשיטת הבבלי דס"ל דבעינן שידע שהוא נגחן על כל אופנים בין השאיל סתם בין אם התנה שתם הוא:

פרק ה

הלכה ז

א"ר ינאי לתוכו בין שלפניו בין שלאחריו חייב חוצה לו לפניו חייב לאחריו פטור כצ"ל וכן גי' המהרא"פ ז"ל ופשוט הוא אבל לפי שיטת הבבלי משמע דחוצה לו בין לפניו בין לאחרי פטור והא דקתני במתניתין נפל לפניו מקול הכרי' חייב פי' בשטמ"ק ז"ל בשם המאירי ז"ל לפניו ולאחריו דנשנית במשנה קאי על הבור ולא על הבהמה. וה"פ לפניו ר"ל לפני הבור ר"ל בתוכו. וכן לא נאמר לאחריו פטור אלא לאחרי הבור כגון שנתקל בבור ונפל חוץ לבור עכ"ל ז"ל. אבל ר' ינאי בירושלמי מפרש דקאי על הבהמה. וה"פ נפל לפניו ר"ל הבהמה נפלה לפניו מקול הכרי' חייב לאחריו מקול הכרי' פטור לפניהן בחוץ לבור. והנפ"מ בין אם הבהמה נפלה על פני' או על אחרי'. אבל בבבלי ע"כ מפרש על הבור אבל אם מחוץ לבור אין נפ"מ בין אם הבהמה נפלה לפני' או לאחרי'. ונראה לפענ"ד דמוכח כן מלשון הגמ' דגרסינן שם אמר רב לפניו פניו ממש לאחריו אחריו ממש וזה וזה בבור מלשון זה משמע דרב הוא דמפרש לפניו פניו ממש. אבל שמואל דס"ל דבבור בין לפניו בין לאחריו חייב. ואלא ה"ד לאחרי' מקול הכרי' דפטור כגון דאיתקל בבור ונפל לאחורי הבור חוץ לבור משמע דשמואל לא מפרש כרב לפניו פניו ממש אלא לפניו קאי על הבור כפי' המאירי ז"ל. וי"ל דלהרמב"ם ז"ל הוי ספיקא דדינא האיך

לפסוק הלכה או כסוגית הבבלי או כההיא דר' ינאי בירושלמי. וע"כ פסק בפי"ב מה' נז"מ ה' י"ח דאם נפל על פניו חוץ לבור הוי ספיקא דדינא ואם תפס אין מוציאין מידו. אבל לאחריו פטור וכבר נלאו המפרשים ז"ל ע"ז. ולדברינו הוא פלוגתא בין התלמודים ופסק הרמב"ם ז"ל דהוי ספיקא דדינא. ומה שפסק הרמב"ם ז"ל שם דבתוך הבור מאחרי' פטור והא הרמב"ם ז"ל פסק כשמואל. נראה לפענ"ד דהוא משום דהוי הנפילה מקול הכרי' וע"ז תני ר"ח לסיועי לרב. ובזה מבואר כל שיטות הרמב"ם ז"ל הנ"ל:

פרק ז

הלכה ג

ארבב"מ תיפתר במעידין עליו בכרך אחד ולית ש"מ כלום עיי' בדברינו. וע"י דברינו מתורץ מה דהק' האחרונים ז"ל ומובא בנו"י ז"ל כיון דמוכח מדברי הגמ' דף ע"ג ע"א דאם נתבטל הענין לא מפני פסלות העדים לא נתבטל הענין האחר אע"פ שהעידו עליו בתכ"ד ואם נתבטל ענין אחד מפני פסלות העדים נתבטל ענין השני שהעידו עליו בתכ"ד. א"כ קשה מהא דאיתא בירושלמי פ' שני ד"ג דגרסינן שם היתה כתובתה ד' מאות ומכרה לזה במנה ולזה במנה ולאחרון יפה מנה ודינר במנה של אחרון מכרה בטל ושל כולן מכרה קיים. עד כדון כשמכרה בארבעה שערות מכרה להם בשטר אחד תפלוגתא דר"י ורשב"ל דאיתפלגון כתב כל נכסיו לב' ב"א כאחת והיו העדים כשירים לזה ופסולין לזה כו'. א"כ מוכח מהירושלמי דאפילו נתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים כגון יפה מנה ודינר במנה דמי לעדות שבטלה מחמת קרוב או פסול דנתבטל מקצתו נתבטל כולו. והנו"י ז"ל כתב דפלוגתא היא בין בבלי וירושלמי אבל לפי דברינו בפנים לא קשה כלל ואין כאן שום פלוגתא. דאימתי לא דמי ביטול ענין אחד מחמת דבר אחר לביטול ענין אחד מכח פסול דהעדים דווקא בשני ענינים נפרדים דנעשו בב' זמנים אז לא נתבטל ענין אחד מפני ביטול דחבירו אע"פ דהעידו בב"א בתכ"ד משא"כ כשנעשו בכרך אחד הב' ענינים. הוי ב' הדברים כדבר אחד וע"כ כשהעידו עליהם בתכ"ד בב"א נתבטל ענין אחד כשנתבטל חבירו אפילו בלא פסלות דעדים וע"כ התם דנעשה המעשה הקנין של הד' שדות בשטר אחד והוי שטר קיום ונמצא דהעדים שבשטר עם המעשה נעשה כאחת דהי' ע"י העדים נעשית המעשה והוי כל הד' שדות קנינם בכרך אחד. וע"כ אפילו נתבטל שדה אחת לא מפני פסלות דעדים אלא מפני דבר אחר נמי אמרינן עדות שבטלה מקצתה פסלה את כולה וליכא כלל פלוגתא בזה בין בבלי וירושלמי והא דפסק בהגה בחו"מ סי' נ"א אם היו כתובין בשטר ב' או ג' דברים ונתבטל השטר בדבר אחד השאר לא נתבטל.

וכתב הסמ"ע ז"ל כיון שנתבטל מכח גוף הענין ולא מכח פסול העדים מש"ה מתקיים עדותן לשאר ענינים שבשטר והגם דהתם נמי נעשה בכרך אחד. ז"א דהתם לא מיירי בשטר קנין לקיום הדבר אלא שטר ראי' והמעשים נעשו בזמנים מחולקים אך הדעת עדים שבשטר לראי' נעשה בכרך אחד והוי כמו בהעידו על הגניבה שהי' באחד בניסן והטביחה בי' בניסן והעידו בב"א אם לא נפסלו למפרע לא נתבטל הגניבה מפני הזמה דטביחה כמבואר בפנים בדברינו בע"ה ודע דהסוגיא הזאת מובא בירושלמי במס' מכות פ"ק ושייך התם משום דמיירי שם בענינים דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ושייך הסוגיא אחר משנה השני' דה"ה ולחנם חלקו המפרשים משנה ד' וה' אלא דהגמ' אזיל לבתר ה"ה. ומה שמסיק בסוף א"ר זעירא הדא אמרת מיותר וכל הגירסא דהכא מתוקנת כהוגן ודוק:

הלכה ד

הפודה איני כלוקח כו' משום דראוי לפדות ולאוכלו עיי' בפנים בדברינו יעוי' בשו"ת רידב"ז בחיבורי שמבאר שם פלוגתא דתנאים ואמוראים אם המקדיש דומה למכר או כמי שאסר עליו בקונם דהא לא נכנס ברשות בעלים ודמי להפקר כמו דאיתא בירושלמי רפ"ק דמס' מעשרות דכמו דהפקר ידך וידו שווין בו כך הקדש שאין ידך וידו שווין בו הוי כמו שידך וידו שוין בו. וחשוב הקדש דאין לו בעלים וגיזבר אינו כבעלים [ופלוגתא הוא בירושלמי פ"ק דמס' תרומות וס"פ בתרא דמעשרות ופ"ק דמס' חלה] ור"י ס"ל אפילו נגח ואח"כ הקדיש ואח"כ הפקיר פטור משום שנאמר והועד בבעליו. ולשיטת הרמב"ם ז"ל העיקר שאין לו בעלים וס"ל דגיזבר כאחר הוא והוי הקדש דומה להפקר ובגנב והפקיר פטור מדו"ה. וכן מבואר בחיבורי מגדל דוד דשיטת רבא במס' ב"ק דף ס"ט דהבעלים הפודין ומוסיפין חומש לא הוי הפדיון כקנין חדש יעיי' בתוס' ז"ל במס' פסחים דף מ"ו ע"ב דגבי הקדש דאמרינן הואיל ואי בעי מתשאל ולא אמר לן הואיל ואי בעי פריק הוא משום דפדיון הוי קנין חדש ולא שייך הואיל ואי בעי קני חמץ של אחרים ועיי"ש דלשיטת רשב"ל בירושלמי הכא דס"ל באמת דפודה לא הוי קנין חדש ע"כ לא ס"ל כלל הסברא דהואיל ואי בעי מתשאל לעבור משום זה בנ"י עיי"ש באריכות:

פרק י

הלכה א

רב אמר היורש כמשועבד. עיי' בדברינו בפנים ובהדין הזה הוי פלוגתא בין הפוסקים ז"ל דיש פוסקין דלבתר דתיקנו הגאונים ז"ל לגבות ממטלטלין חייבין לשלם ויש פוסקים

דאפילו בשירשו קרקע אין חייבין לשלם משום דמלוה ע"פ אינו גובה מהיורשין אך משום נעילת דלת ובגזלן ליכא נעילת דלת וכתב השטמ"ק במס' ב"ק דף קי"א דהפוסקים הללו פירשו הא דמוקי רבא שהניח להם אביהם אחריות נכסים דמיירי בשעמד בדין והוי כמלוה בשטר עיי"ש ומהירושלמי הזה ראי' גדולה מפורשת לדעת הפוסקים ז"ל: סליק מס' ב"ק בס"ד והדרן עלך מס' ב"ק